5. Жадан І., Кисельов С., Кисельова О., Рябов С. Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні. Методичний посібник. – К.: Тандем, 2004. – 80 с.
6. Журавлев Н.Н. Проблема социализации: политический аспект: Автореф. дис... канд. полит. наук: 23.00.01. – Екатеринбург, 1999. - 21с.
7. Українське суспільство 1994-2004: соціологічний моніторинг / За ред. Н.Паніна. - К.: «Заповіт», 2004. – 64 с.
8. Бекешкіна І. Молоде покоління на виборах – 2002 // Офіційний сайт Фонду "Демократичні ініціативи". - www.dif.org.ua/publics/doc.php?action=3/3
9. Бондар В. Політичні орієнтації сучасної української молоді // Офіційний сайт Фонду "Демократичні ініціативи". - www.dif.org.ua/publics/doc.php?action=3/2
10. Дем'яненко В.М. Політична свідомість українського суспільства в умовах демократичної трансформації: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова. - К, 2003. – 16 с.
11. Катаєва М.С. Політична соціалізація школярів в умовах трансформації українського суспільства: Автореф. дис... канд. політ. наук.: 23.00.03. / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. - К, 1999. – 18 с.

Костиря Інна Олександрівна,
кандидат політичних наук,
доцент КНУКіМ

УДК:321.7:[008 (32:+34)]

СЕГМЕНТАЦІЯ УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ КУЛЬТУРИ ЯК ФАКТОР УПРАВЛІННЯ

У статті надається аналіз проблем структурування установ культури за формами діяльності, ціннісних орієнтацій та образних настанов.

Ключові слова: *культура, сегментизація, управління, мистецькі програми.*

In the article the analysis of problems of to influenceof establishments of culture is given after the forms of activity, valued orientationsand vivid settings.

Key words: *culture, distributing , management, artistic programs.*

В статье предоставляется анализ проблем структуризации учреждений культуры за формами деятельности, ценностных ориентаций и образных установок.

Ключевые слова: *культура, управление, сегментизация, художественные программы.*

Актуальність проблеми. Розвиток некомерційних організацій культури в Україні спричинив появу нових соціальних технологій і засобів їх реалізації. Досвід участі в різних конкурсах на фінансову підтримку, серед іншого і в рамках програм західних фондів, дозволив некомерційним організаціям культури отримати певну допомогу у формі грантів, а також набути нового досвіду і професіоналізму у використанні фінансових ресурсів.

Проблемою структурування установ культури займалися: Є.Головаха, В.Горський, В.Горбатенко, Л.Губерський, О.Забужко, В.Костицький, В.Кремень, Л.Лавриченко, В.Лях, М.Михальченко, Л.Морозова, І.Надольний, В.Огневюк, І.Предборська, але ще не достатньо визначеною залишаються типи специфікації установ культури як сиситемної цілісності.

Мета статті – визначити системо-творчий характер специфікації установ культури.

В Україні з 90-х років минулого століття почав активно розвиватися механізм конкурсного розподілу фінансових ресурсів у формі грантів. Спочатку це було притаманне для використання коштів некомерційних організацій, а згодом і невеликих виплат із державного бюджету. Зокрема, за рахунок держбюджетних коштів надаються гранти Президента України молодим митцям для здійснення творчих проектів у галузях театрального, музичного, образотворчого мистецтв та кінематографії. Отже, сфера

застосування президентських грантів досить обмежена. „Згідно із Законом України „Про гастрольні заходи в Україні" та „Порядком розподілу коштів спеціального фонду державного та місцевих бюджетів на підтримку вітчизняних гастролерів" (затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 15 січня 2004 р. № 36) підтримуються на конкурсних засадах вітчизняні гастрольні проекти. З цією метою використовуються кошти отримані від збору за проведення гастрольних заходів, який платять організатори гастрольних заходів за ставкою три відсотки від виручки від реалізації квитків на гастрольний захід" [6, 46].

Конкурс грантів у сфері культури – це процес, який включає запрошення організованим чином надавати заявки відповідно до набору затверджених критеріїв, а також відбір і фінансування проектів. Участь у розробці та поширенні досвіду і принципів конкурсного розподілу ресурсів дає можливість брати більш активну участь некомерційних організацій культури і окремих митців у вирішенні творчих проблем. Залучення місцевого бізнесу до партнерства у таких конкурсах сприяє не лише збільшенню розподілюваних сум, але й активному залученню бізнесових структур у вирішення проблем розвитку культури.

Будь-яка конкурсна програма складається з певної послідовності кроків і процедур, кожна з яких потребує ретельного опрацьовування. Крім того, будь-який конкурс має відбуватися на засадах прозорості ухвалюваних рішень та дотримання всіх процедурних питань конкурсу. Важливими також є своєчасне інформування про початок і умови конкурсу, рівний доступ до інформації, консультування та навчання написанню проектів заявників, наявність чітких і зрозумілих критеріїв. Організатори конкурсів повинні забезпечити проведення якісної експертизи проектів, збір та оцінку результатів, оформлення договорів і своєчасне фінансування, підготовку підсумкових аналітичних матеріалів та довідок, інформування про підсумки кожного етапу [5, 4-5].

Порядок організації і проведення конкурсів – достатньо освоєний і продуманий технологічний процес. Зокрема, процедура формування, підготовки та проведення культурно-мистецьких програм, заходів, проектів визначається „Порядком реалізації програм та проведення заходів у сфері культури", затвердженим наказом Міністерства культури і туризму України від 8 травня 2007 р. № 429/0/16-07. Проте у Порядку прямо не передбачене застосування системи грантів для фінансування культурно-мистецьких проектів. Отже, він потребує суттєвого доповнення. Крім того, питання оцінки ефективності проектів після їх завершення і конкурсів в цілому розроблені недостатньо. Для такої роботи необхідні не лише спеціальні знання і навички. Це – досить витратна діяльність, що потребує часу і ресурсів. Достатньо часто в бюджетах, виділених на конкурс, закладаються адміністративні витрати на проведення і організацію конкурсу, але практично відсутні засоби на проведення моніторингу і оцінки ефективності. Водночас проведення оцінки дозволило б точніше визначати пріоритети і планувати нові конкурси і ресурси, оцінити ефективність ресурсів, що використовуються. Інколи проводиться моніторинг виконання проектів, для якого притягуються сторонні експертні організації [8, 46-47].

Отже, на підставі нагромадженого досвіду можна стверджувати, що більш широке застосування системи грантів дозволило б підвищити ефективність використання бюджетних коштів в культурно-мистецькій сфері. Та для цього необхідно внести певні зміни у наявну в державі правову базу. Але, якщо залишити за рамками обговорення юридичних питань, грантова програма є насамперед механізмом розподілу фінансів. З цього погляду цілі, які досягаються завдяки цим фінансам, мають бути проговорені й виділені з самого початку надання гранту. І хоча це суто внутрішня справа того, хто одержав грант, як правило, цілі грантової програми узгоджуються з комерційними цілями організації, яка виділила відповідні кошти. Нині більшість комерційних компаній, котрі допомагають у вирішенні проблем розвитку культури, формулюють радше мотивації, ніж цілі програми. Проте навіть ці мотивації є позитивним показником того, в чому саме зацікавлена організація, що надає гроші [8, 36].

Проблема пошуку і залучення коштів для закладів культури нині активно вирішується засобами фандрайзингу. Останній передбачає не тільки залучення фінансових коштів від

приватних осіб або організацій на реалізацію соціально значущих проектів у сфері культури, але й залучення людей та організацій до спільного подолання проблем, наявних у певному закладі культури [2, 6].

Ключовим механізмом фандрайзингу в сфері культури є ендаумент-фонд, сформований за рахунок пожертвувань або спеціальних цільових внесків, засоби якого інвестуються і дають регулярний дохід, частина котрого використовується для розвитку установ культури [4]. Внаслідок цільових внесків виникає цільовий капітал – утворена за рахунок пожертвувань у формі грошових коштів частина майна некомерційної організації культури. Як правило, вона передається цією організацією в довірче управління певної компанії для отримання доходу. Останній використовується для фінансування статутної діяльності організації культури. Наприклад, у США надходження від ендаумент-фондів формують до 30% бюджетів закладів культури. Проти в Україні цільовий капітал може формуватися виключно за рахунок грошових коштів. Таке обмеження продиктоване насамперед міркуваннями прозорості й контролю на всіх етапах формування і використання цільового капіталу.

Водночас його застосування передбачає наявність своєрідного кодексу честі, щоб встановити певний ступінь довіри між благодійниками і організаціями культури як партнерами. Власне процес створення етичного кодексу вже є позитивним досвідом, оскільки до участі в його продукуванні залучаються всі члени організації. А оскільки вона має певний юридичний статус, це зумовлює відповідальність перед людьми.

Етичний кодекс також допомагає уникнути неприємних моментів у житті організації і дозволяє їй працювати більш ефективно. Притому, що у всіх організацій культури кодекси різні, є у них і щось спільне. „Перше – рада директорів, в якій немає конфлікту інтересів. Друге – визнання відвертості й „прозорості". Третє – чесний менеджмент, в якому беруть участь усі члени організації. Четверте – прохання до донорів мають бути чесними. П'яте – гроші потрібно використовувати тільки за призначенням. Шосте – це чесні та відкриті звіти. І нарешті, головне, – довести свою незамінність в допомозі людям. Коли організація починає створювати такий кодекс, це означає, вона вчиться добре працювати" [7, 12].

Дослідники сучасної культурної політики України вважають її інерційною не тільки щодо її цілей, але й стосовно механізмів реалізації. Адже „жодного продуманого реформування практично не відбулося, окремі зміни мали або безсистемний, або стихійний, неконтрольований характер. Попри гучні декларації, реальні цілі ,що їх переслідують нинішні владні структури, звелись до виховання національного свідомого і лояльного щодо незалежної держави обивателя та збереження існуючої культурної інфраструктури та зайнятості в ній. Обидві цілі носять скоріше суспільно-політичний, в значній мірі кон'юнктурний характер і мають небагато спільного з культурою у "високому" розумінні, а також не потребують на перший погляд принципово нових механізмів реалізації. Однак за умов динамічних суспільних та економічних змін інерційна культурна політика безперспективна і приречена. Визнаючи нагальну потребу її реформування, слід перш за все поставити перед нею нові цілі… забезпечення вільного доступу всіх громадян до культурного життя та активної участі в ньому. Далі культурна політика має забезпечувати розвиток культури як складника загального розвитку суспільства та як частини світового культурного процесу. І, нарешті, її метою є збереження самобутності національних культур" [3, 51].

Реалізація цих цілей у діяльності недержавних закладів культури повинна усунути основні причини, які гальмують їх роботу. Таких причин накопичилося чимало. Основними серед них є:

– культурно-історичні особливості розвитку нашого суспільства, в якому донині добродійність не асоціювалася з благородною, престижною справою;

– негативні приклади діяльності деяких добродійних організацій, які, зловживаючи наданими їм пільгами нівелюють позитивний імідж добродійництва;

– підміна реального розв'язання проблем їх обговоренням та розходження слова і діла;

– відсутність яскравих лідерів у сфері добродійності, їх підміна політиками, бізнесменами, банкірами замість представників добродійної сфери;

– відсутність налагоджених зв'язків із ЗМІ, яка не сприяє адекватному формуванню громадської думки щодо благодійництва та ін.

Для ліквідації зазначених вище негараздів необхідно об'єднати зусилля держави, недержавних закладів культури, благодійників – усіх, кому не байдужа доля вітчизняної культури. Зробити це непросто, оскільки в господарчо-правовому аспекті культурна сфера в Україні поділена на державно-комунальний і недержавний сектори, що створює нерівні умови для їхнього розвитку. Адже державно-комунальний сегмент культурної сфери одержує фінансову підтримку з державного та місцевих бюджетів. Щодо недержавної частини сфери культури, то вона майже не має державної підтримки, за винятком кількох колективів і організацій, фінансування яких передбачено окремим рядком у Державному бюджеті Україні. Загального механізму підтримки недержавного сектора сфери культури в країні не існує. Чи не єдиним винятком є недосконалий і доволі непрозорий та малоефективний розподіл Президентських грантів серед молодих митців, який не має істотного впливу на розгортання загального потенціалу творчої молоді.Водночас, незважаючи на наявні проблеми, в царині української культури вже накопичений певний досвід нехай нелегкого, але часто досить ефективного виживання і розвитку в умовах ринку. Для недержавних закладів культури багато декларованих сучасною реформою принципів не є чимось новим. Вони цілком зрозумілі, оскільки продиктовані самими умовами існування і розвитку. Орієнтація на результат діяльності, а не на саму діяльність, спрямованість на споживача разом із скерованістю на виробництво якісного культурного продукту, конкуренція за ефективну економію засобів і зниження витрат на виробництво, пошуки найбільш ефективних шляхів і механізмів витрачання засобів, а також доцільних шляхів та механізмів донесення власних продуктів і послуг до споживача, робота в рамках проектного принципу, використання тимчасових проектних команд, існування в умовах багатоканального отримання коштів – від держави і місцевої влади, грантодавців, спонсорів тощо – все це добре знайоме тим, хто нині працює в структурі недержавних закладів культури.

Цьому сприяло й те, що після початку реформування бюджетної системи України змінилися повноваження і конфігурація структури управління культурою. Розподіл повноважень між центральним урядом і органами місцевого самоврядування в галузі культури полягає сьогодні в розподілі форм власності на культурні установи, а отже, визначенні відповідальності за їхнє фінансування. Проте питання, на чиєму балансі перебуває певна установа культури, не вирішує питання про те, хто і за які культурні послуги відповідає, в якому обсязі і якої якості зобов'язаний надати ці послуги за бюджетні кошти. З одного боку, регіональні управління позбулися фінансової залежності від центрального міністерства, а з другого – переважна більшість закладів культури перейшли у комунальну власність місцевих громад. Але практично не змінився підхід до адміністрування галуззю. Про це красномовно свідчать дані соціологічного дослідження, проведеного Українською Академією державного управління при Президентові України на замовлення Міністерства культури і туризму України. Серед керівників структурних підрозділів з питань культурного розвитку, науковців, працівників культури України 86 відсотків опитаних оцінили сучасний стан розвитку культури в Україні як незадовільний.

Одним із головних чинників такого стану учасники опитування вважають низький рівень відповідності інфраструктури культури запитам громадян. Оцінюючи вплив управлінської еліти на вирішення проблем культури, 86 відсотків респондентів визнали його недостатнім. Недостатніми визнані і такі напрями державної політики в галузі культури – задоволення державними закладами культури потреб громадян (64% респондентів), збереження культурної спадщини (81%), стан українського інформаційного простору (81%),

діяльність недержавних закладів культури щодо задоволення культурних потреб громадян (73%), запобігання поширенню низької масової культури (82%), рівень нормативно-правового забезпечення функціонування сфери культури (78%), готовність органів державного управління у сфері культури до впровадження культурних інновацій (71%).

Водночас більшість респондентів і досі покладають усі рішення у сфері культурної політики на центральні та місцеві органи виконавчої влади (62%) та Верховну Раду (57%). Лише 11% опитаних вважають, що вирішувати проблеми функціонування культурної сфери повинні спільно органи державної влади і громадськість. Крім того, причиною створення недержавних організацій у галузі культури більшість (81%) представників цього середовища називають можливість працювати незалежно від державних культурних установ, тобто, нав'язаної згори політики – згідно з опитуванням, проведеним серед мистецьких недержавних організацій Українським Мистецьким Форумом. Разом з тим однією з головних проблем у своїй діяльності НДО в галузі культури називають складнощі у пошуках фінансування (71%) [1, 187].Отже, процеси, що відбуваються в культурній сфері України в перехідний період, суперечливі і неоднозначні. Інновації з'являються у вкрай несприятливих умовах, один і той самий культурний фактор зумовлює полярні результати. Нагальною потребою за цих умов стають радикальні, але й водночас виважені і далекоглядні перетворення. Оскільки культура – явище багатовимірне, багаторівневе, поліфункціональне, відкрите і динамічно змінне, в даний час навряд чи можливо розробити і реалізувати всеосяжну програму реформ в сфері культури, націлену на переведення її з ар'єргарду в авангард соціального прогресу. Мова повинна йти про визначення стратегічної концепції, пріоритетів та певних етапів реформування з урахуванням суспільно-політичної та економічної кон'юнктури сучасної України. Але досвід країн Східної Європи свідчить, що ані приватне спонсорство, ані самофінансування найближчим часом не становитимуть альтернативи державній підтримці, тож мова повинна йти про формування системи „державно-приватного партнерства", вміння самих закладів культури працювати в умовах ринку [4, 79-81]. Отже, можна розраховувати на нетрадиційні джерела фінансування (недержавні фонди, міжнародні організації), розуміння і підтримку європейських культурних кіл, хоча їх масштаби цілком залежатимуть від правової і податкової політики, а також від зовнішньополітичної кон'юнктури України. Крім того, „трансформаційні процеси в культурі досі мають в Україні надзвичайно слабке не лише фінансове, а й правове підгрунтя. Чинну законодавчу базу діяльності культурної сфери нині характеризують два істотні недоліки – анахронічність та нецілісність. Формування адекватної правової бази культури повинне також враховувати, що культурний розвиток українського суспільства відбувається в умовах взаємодії культур, їх діалогу. Його домінантою є взаєморозуміння, на підставі якого розгортається спілкуванням багатьох особистостей. Дослідження з питань взаємодії культур свідчать про те, що зміст і результати міжкультурних контактів здебільшого залежать від здібності їх учасників розуміти один одного і досягати згоди, яка головним чином визначається етнічною культурою кожної із взаємодіючих сторін, психологією народів, пануючими в тій чи іншій культурі цінностями. В культурній антропології ці взаємовідносини різних культур отримали назву „міжкультурна комунікація", яку слід розглядати як сукупність різних форм стосунків і спілкування між індивідами і групами, які належать до різних культур.

Саме з огляду на важливу роль культурних зв'язків у розвитку націй на Всесвітній конференції з політики в галузі культури, проведеній ЮНЕСКО в Мексиці 26 липня – 6 серпня 1982 року, була прийнята Декларація Мехіко з політики в галузі культури, яка сформулювала основні принципи сучасної культурної політики. Одним із її засадничих принципів є принцип єдності і розмаїття культури, який означає, що світова культура – це наслідок культурної творчості всіх народів планети. Отже, необхідно, по-перше, відмовитися від розподілу культур на „вищі" та „нижчі". По-друге, збереження культури – це обов'язок не тільки народу, що її створив, але й усього міжнародного співтовариства, оскільки творіння культури цього народу є частиною світової культури. Тому в своїй діяльності не

тільки державні, але й недержавні організації культури повинні керуватися Декларацією Мехіко, яка проголошує: „Міжнародне співтовариство вважає своїм обов'язком зберігати і захищати культурну спадщину кожного народу" [3, 47]. Виходячи з цього положення, ЮНЕСКО розробила і здійснює програму охорони пам'ятників світової культури. Зокрема, до таких пам'ятників включено й Софійський собор та Києво-Печерську Лавру в Києві, хоча в ЮНЕСКО останнім часом виникли претензії до столиці України щодо виконання нею міжнародних зобов'язань. По-третє, збереження й утвердження культури кожного народу не означає культурної самоізоляції. „Культурна самобутність народів оновлюється і збагачується внаслідок контактів з традиціями і цінностями інших народів. Культура – це діалог, обмін думками і досвідом, осягнення цінностей і традицій інших; в ізоляції вона в'яне і гине", – застерігає Декларація Мехіко [3, 47].

Наступний принцип культурної політики – це принцип культурного виміру розвитку людства, який проголошує, що будь-які програми розвитку суспільства – економічні, соціальні, політичні, науково-технічні – повинні обов'язково мати своєю складовою культурний аспект. Адже людина – це початок і остаточна мета розвитку, сутність якої полягає не в зростанні виробництва, прибутків і споживання, а в їх впливі на можливості розвитку та вдосконалення людини, у більш повному задоволенні її духовних запитів. Отже, необхідно гуманізувати розвиток людства, надати планам і стратегіям розвитку збалансованого характеру.

Література:

1. Ключові проблеми та перспективи розвитку культури в Україні. Аналітичний звіт – К.: Асоціація суспільного прогресу, 2002. – 200 с.
2. Куц С. Фандрайзинг АВС: Посібник для початківців. – К.: Центр філантропії, 2008. – 92 с.
3. Мицик Л. М. Проблеми трансформації культурної сфери у посткомуністичній Україні / Л. М. Мицик // Розвиток демократії в Україні: Матеріали міжнародної конференції (Київ, 29 вересня — 1 жовтня 2000 р.). — К.: Центр освітніх ініціатив, 2001. — С. 50—68.
4. Полунєєв Ю., Загоруйко Ю. Культурний шок у посткомуністичних суспільствах у період ринкової трансформації (перспектива України) // Сучасність. – 1994. – №10. – С.79-81.
5. Ресурсная книга грантмейкинга (конкурсного распределения средств). – М., 2005.
6. Солодовник В.В. Проблеми нормативного забезпечення фінансування культурно-мистецьких проектів у формі грантів за рахунок державного бюджету // Всеукраїнська науково-практична конференція „Художньо-освітній простір України в контексті новітньої історії". Вибрані матеріали. Київ, 22-23 листопада 2007 року. – К., 2007.
7. Тополева Е., Филлипс К. Как повысить престиж благотворительности? // VIII Региональная рабочая встреча по фандрайзингу. Москва, сентябрь 2000. – М., 2000. – 124 с.
8. Юрченко Л. Конкурс грантов коммерческой организации для НКО. – Новосибирск, 1999. – 52 с.

Коцур Віталій Вікторович
викладач Переяслав-Хмельницького
державного педагогічного університету
імені Григорія Сковороди

УДК 323.1(477)

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНОПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Аналізуються концептуально-теоретичні підходи до визначення об'єкта, предмета, сутності, структури та основних форм прояву етнополітичних конфліктів, визначаються їх спільні риси та особливості на прикладі конфліктів на пострадянському просторі.